

BOOK REVIEW

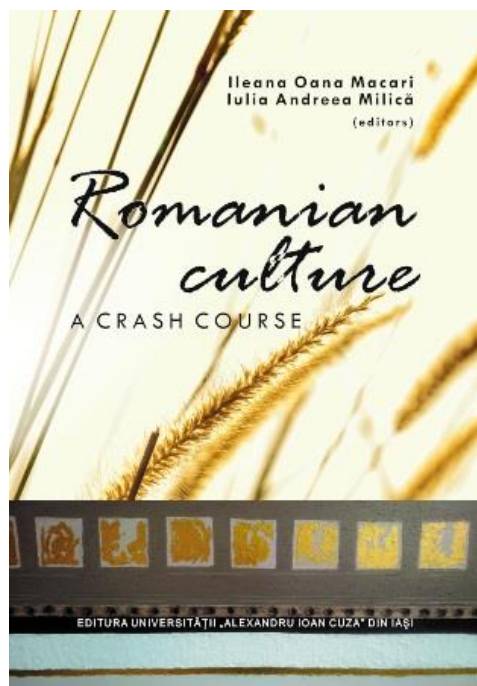
Ileana Oana Macari & Iulia Andreea Milică (Eds.) (2021). *Romanian Culture – A Crash Course*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 205 p.

SORIN MOCANU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
 sorin.mocanu@uaic.ro

Volumul editat de Ileana Oana Macari și Iulia Andreea Milică reunește semnăturile a treisprezece specialiști din cinci facultăți ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu scopul de a le oferi străinilor repere esențiale ale culturii române, într-o abordare accesibilă, dar profundă. Publicul cărui i se adresează editorii este format în principal din studenții Erasmus, lectorii străini, *visiting professors*; aceștia vor avea posibilitatea de a dobîndi o înțelegere care le va îmbunătăți percepția în momentul interacțiunii fizice cu societatea românească.

Conceput într-o manieră asemănătoare clasicele manuale de etnografie, volumul se prezintă ca un panopticum de subiecte, oferind o complexă și cuprinzătoare reprezentare a societății românești. Ținând cont de dificultatea cu care străinii localizează cultura română, studiile sînt interpretări de prim ordin, ale nativilor, purtînd cititorul direct în miezul a ceea ce face obiectul interpretării, punîndu-l în contact cu semnificația evenimentelor menționate, oferindu-i contexte, deducînd semnificații locale și desprinzînd concluzii, interpretînd realitatea și eliminînd exoticul și straniul de suprafață, banalizînd uneori, dar și reducînd gradul de opacitate al culturii. În fond, important este să se ofere străinului o cale de acces la gîndirea locală, la sensurile locale, și nu o aglomerare de evenimente ușor observabile, aparent interesante, dar ininteligibile.

În *Romania and the Romanians*, Roxana-Gabriela Curcă apelează la modelul clasic al *breviarum*-ului, pentru a surprinde o lungă și complicată istorie prin selectarea celor mai importante și relevante aspecte privind originea, cristalizarea identității și formarea națiunii. Articolul prezintă sintetic romanizarea populațiilor native, migrațiile, crearea structurilor politice independente, rezistența în fața atacurilor populațiilor migratoare, apariția de instituții culturale, cuceririle maghiarilor și otomanilor, influența Iluminismului, nirea principatelor, alianța cu Germania nazistă, dominația sovietică, revoluția populară din 1989 și instalarea perioadei de tranziție.

Articolul *The Romanian language*, de Alexandru Gafton, explică succint procesul și

factorii de romanizare, insistând asupra coerenței relației dintre romani și cei cucerii prin aplicarea unitară, dar suplă și adecvată particularităților locale, a regulilor culturale. Elementul crucial al romanizării a fost factorul militar, adică intrarea în armată a locuitorilor din teritoriile cucerite. Acțiunile prin care imperiul se menținea prosper au avut și un proces secundar, romanizarea, cu un efect al său: romanitatea. Limbile romane sînt rezultatul unui proces prin care latina vernaculară a evoluat, adaptîndu-se și supraviețuind în condiții particulare. Diferența dintre limbile rezultate nu elimină sau atenuează originea comună, ceea ce dă identitate limbilor romane este secvența moștenită: toate sînt romane în aceeași grad. Limba română are o unitate sistemică și una de normă lingvistică, dar din cauza condițiilor extralingvistice a dezvoltat o diferențiere literară pe baze regionale; diferențele sînt minore și inconsistente, dar fragmentarea politico-administrativă a condus la promovarea unor posibilități diferite, cu norme lingvistice locale și regionale. Chiar și după unificare, factorul politico-administrativ va fi din nou puternic, astfel încît baza normei literare actuale este subdialectul muntean. În perioada 1960-1990, limba română a trecut printr-o perioadă de supremă stabilitate și unitate, dar după revoluție, schimbări de paradigmă socială și mentală au condus la o degradare a ei, respectiv la scăderea numărului de indivizi cunoscători și utilizatori ai normei literare.

În studiul *Writing and pronunciation*, Roxana Vieru analizează succint stagiile evolutive ale limbii române scrise: de la substratul dacic la influența limbii latine, grecești și slavone – cu alfabetele corespunzătoare – în textele religioase și administrative și întoarcerea la alfabetul latin. Evoluția culturii scrise a fost strîns legată de contexte politico-religioase: alfabetul chirilic a fost dominant în Moldova și Țara Românească, cel latin în Transilvania. Alfabetul latin a fost adoptat oficial la mijlocul sec. al XIX-lea, dar

lipsa din alfabet a unor litere care sã corespundã tuturor sunetelor limbii a dus la numeroase adaptãri, cea mai recentã fiind în 1993. În final, autoarea oferã și un deosebit de util și comprehensibil ghid de scriere și pronunțare a sunetelor limbii române.

În *Geography, transport and tourism*, Mihai Bulai prezintă informații despre caracteristicile geografice ale teritoriului românesc, diversitatea peisajelor și varietatea resurselor naturale, rezervații și monumente naturale, climă, transporturi și turism, realizînd o pitorească, dar adevărată imagine a României, extrem de atractivă mai ales pentru cei ce vor să evadeze din vacarmul metropolelor europene.

O foarte clară descriere a sistemului administrativ românesc este realizată de Ada Iuliana Popescu în *Public administration and local authorities*. Articolul este o istorie a organizării administrative din sec. al XVIII-lea pînă în sec. al XX-lea, subliniind pertinent transformările survenite în urma schimbărilor de regim politic. De asemenea, sînt prezentate împărțirea administrativă a teritoriului, subliniindu-se principiile fundamentale: descentralizare, autogovernare și deconcentrarea serviciilor publice.

În *Politics and government*, Diana Mărgărit înfățișează nașterea statului modern ca pe un proces lung și sîngeros; în aprox. 150 de ani au avut loc unirea a două provincii (1859), lovitura de palat și stabilirea monarhiei constituționale (1866), războiul de independență (1877), transformarea în regat (1881), dictatura regală (1938-1940), dictatura militară fascistă (1940-1944), restabilirea monarhiei constituționale (1944), transformarea în republică comunistă (1947), introducerea democrației și a regimului pluralist prin revoluție (1989). Articolul prezintă organizarea politică a României, partidele politice și cultura politică locală subliniind momentele critice ale tranziției, dar și emergența angajamentului civic.

Studiul *Education*, de Ioan Milică, surprinde în diacronie diferitele stadii ale dezvoltării sistemului educațional. Începând din Evul Mediu, procesul educativ a fost realizat întotdeauna în relație cu instituțiile religioase. O modificare importantă de paradigmă apare târziu, în sec. al XVII-lea: familiile bogate încep să-și trimită copiii să studieze în străinătate, schimburile culturale se intensifică și apar primele instituții moderne de educație înaltă: Academia Vasiliană la Iași și Academia Domnească din București, care păstrează legăturile tradiționale cu centrele monastice (se învață în limbile de cultură ale epocii: greacă, slavonă, latină). În prima jumătate a sec. XIX-lea începe crearea rețelei de instituții educaționale moderne dar și îndreptarea decisivă spre vest: elita alege să studieze în capitalele europene. După unirea din 1859 apare și prima lege modernă a educației (Legea 1150/25.11.1864) care prevede și înființare de biblioteci publice și sînt create Universitățile moderne la Iași și București, urmate de fondarea Academiei Române. Pînă în preajma celui de-al doilea război, nivelul educației în România se ridică la standarde europene, dar odată cu trecerea la comunism, legăturile cu vestul au fost tăiate sau cenzurate radical, iar educația s-a îndreptat către mase. Elevii și studenții au fost înrolați în diferite organizații politice, urmînd a deveni cetățeni model, specialiști în domeniile de dezvoltare, în special industrie și agricultură. Căderea regimului comunist a schimbat viziunea asupra educației și mai multe legi ale educației au fost emise de parlament, au apărut numeroase instituții private de învățămînt și România s-a aliniat din nou la standardele internaționale.

În *The media*, Lucian Bălănuță prezintă evoluția mass-media de-a lungul istoriei moderne a României, cu accent pe cea post-revoluționară. Autorul analizează succint apariția ziarelor, posturilor de radio și televiziunilor private, precum și schimbarea legislației și apariția unor instituții pentru men-

ținerea independenței și transparenței informațiilor, creșterea și descreșterea puterii media, rolul oamenilor de afaceri proprietari de media (așa numiții mogulii), declinul sub presiunea economicului precum și apariția concurenței sub forma de social media.

Studiul *Mentalities and religion* este construit de Adrian Crupa în jurul existenței unui „mod de gîndire” românesc: identitatea locală pare modelată de dorința de supraviețuire și valorizează reziliența, așa cum o arată – autorul își asumă distanțarea față de etnografia microscopică – un popular proverb: *Apa trece, pietrele rămîn*. Această rezistență, consideră autorul, se bazează pe mentalitatea țărănească și pe religia ortodoxă, implicînd o legătură strînsă a locuitorilor cu pămîntul și păstrarea credinței în ciuda efemerelor puteri conducătoare, efectul secundar fiind o tradițională lipsă de încredere în instituțiile statului. Comunismul a încercat să distrugă cultura tradițională țărănească prin intermediul colectivizării, naționalizării și sistematizării satelor. După revoluția anticomunistă din 1989, noile valori se impun cu dificultate: conștiința individuală, gîndirea critică și responsabilitatea civică. Totuși, în prezent există o considerabilă credință în protecția divinității și o suspiciune față de argumentele științifice. Paradoxal, aparent, dar e resurgența tradiționalei neîncrederi în mesajul autorității, fie el și științific.

Utilizînd o serie de unsprezece proverbe circumscrise importanței familiei în cultura tradițională, studiul *Kinship and family*, de Ana-Maria Ștefan, demonstrează locul fundamental ocupat de relațiile de rudenie în mentalitatea românească, nealterate de schimbările de regim politic. Deși generația tînără dorește independența financiară, multe familii tinere se bazează pe ajutorul părinților; nefiind deloc rare cazurile în care trei generații locuiesc într-un singur apartament, cel al bunicilor, dobîndit în perioada comunistă. Dar, solidaritatea a trei generații și angajamentul reciproc aduc și proximitatea cu

familia soției/soțului, și de aici derivă fricțiuni – tot tradiționale.. Mentalitatea românească evocă un trecut patriliniar și patriarhal: în familiile țărănești/tradiționale rolul genurilor și diviziunea muncii sînt încă strict reglementate, iar familia extinsă devine vizibilă cu ocazia marilor ceremonii.

Ileana Oana Macari, în *Conversation and behavior codes*, pornește de la o observație pertinentă: românii le place să își amintească și să li se amintească că sînt urmașii Romei sau, și mai bine, că sînt o insulă de latinătate într-un ocean de slavi. Adevărul istoric contează prea puțin atunci cînd blazonul mitic funcționează ca indicator al raporturilor de forță și cînd genealogiile legendare servesc ca modalitate de afirmare identitară, dar și ca formule de deferență și flatare, obligatorii în deschiderea dialogului diplomatic (Paul Veyne). Recursul la originea romană oferă românii prestigiu și, dată fiind legătura strînsă dintre identitate și limbă, conversația și codul comportamental sînt temperamental latine: românii sînt calzi, pasionați, familisti și cu prejudecăți. Cititorii străini sînt informați că există subiecte de conversație problematice, sînt avizați asupra structurii de baza a conversației cu un nativ, asupra formulelor interacțiune socială și primesc informații utile asupra codurilor comportamentale, subliniindu-se neîncrederea în străini și autorități și puterea religiosității.

Arts and leisure time, de Mădălina Elena Mandici, înfățișează varietatea activităților culturale și de agrement întîlnite astăzi în România; se face referire la arta modernă, la literatură, la film și cinematografie, muzică și dans, sport și divertisment, oferind cititorului străin exact răspunsul la întrebarea „Ce e de făcut în România în timpul liber?”.

Ultimul studiu, *Foods and drinks*, de Iulia Andreea Milică, este o încununare a întregului volum despre cultura română. Și asta pentru că, de la Brillat Savarin și Claude-Lévi Strauss, gastronomia și bucătăria nu mai sînt chestiuni

banale, de vulgară nutriție sau de savori exotice. Gastronomiile arta a plăcerii conviviale, iar bucătăria un limbaj în care societatea își traduce inconștient structura; astfel, elementele ei pot exprima operațiunile fundamentale ale gândirii, iar analiza ei permite decelarea principiilor ordonatoare ale societății. Așadar, nu numai ce mîncă românii, ci și de ce și cum mîncă. Autoarea urmărește avaturile bucătăriei românești și a specificului național, iar concluzia e similară cu aceea din alte domenii culturale: istoria României a fost mereu modelată de contexte, de influențe, prin urmare, bucătăria specifică e o fuziune tradițională (cu mult înainte de definirea conceptului de *fusion cuisine*). Bucătăria turcă, grecească, austro-ungară, germană, poloneză, ucraineană și rusească s-au întîlnit și românizat prin combinarea și modificarea cantităților ingredientelor, înlocuirea cu unele indigene și interpretarea locală a mirodeniilor și a timpului de gătit. Studiul prezintă gusturile și savorile românești și devine extrem de util pentru musafirii străini pentru că – fără a inventaria meniuri bizare – le oferă explicații și traduceri pentru cele mai populare feluri de mîncare susceptibile de a fi întîlnite.

În concluzie, volumul reușește să pună la un loc aspecte pe care orice nativ le cunoaște într-o mai mică sau mai mare măsură – sau, mai precis, cele pe care unii români cred că toți românii ar trebui să le știe despre ei înșiși – într-o prezentare coerentă care îndeplinește promisiunea titlului.